Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

KEHA/3414/2019

24.10.2019

sara.kuitunen@eduskunta.fi

Eduskunnan työ- ja elinkeinojaoksen lausuntopyyntö 9.10.2019 / HE 29/2019

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ja TE-toimiston lausunto eduskunnan työ- ja elinkeinojaokselle vuoden 2020 valtion talousarvioehdotuksen työllisyyden edistämisen määrärahoista, toimenpiteistä ja niiden vaikutuksista

Varsinais-Suomen ELY-keskus ja TE-toimisto ovat yhdessä tiivistäneet tähän lausuntoon keskeiset havaintonsa vuoden 2020 valtion talousarvioesityksen työllisyyden edistämisen määrärahoista, toimenpiteistä ja niiden vaikutuksista. Lausunnossa on keskitytty työ- ja elinkeinojaoksen lausuntopyynnössään listaamiin teemoihin.

Vuoden 2020 valtion talousarvioehdotuksen työllisyyden edistämistoimenpiteiden kokonaisuus ja arvio niiden yhteisvaikutuksista

Talousarvion TE-palvelujen määrärahaa pidämme riittävänä. PL:n 32 rahoitustahan täydentävät STM:n määrärahoihin kuuluvat työttömyysetuuden valtionosuudet kattaen osan palkkatuen ja starttirahan kustannuksista.

Haluamme tuoda esiin huolen siitä, että määrärahojen tehokas käyttö ja vaikuttavuus ovat vaarassa seuraavien uhkien vuoksi:

- Käynnistyvät kaupunki-/kuntakokeilut tulevat hajauttamaan työnhakijoiden palvelut. Asiakaskunnan hajaantuessa monelle toimijalle pirstaloituu kokonaiskuva työnhakijoista. Nykyisessä rekrytointiongelmissa kamppailevassa työmarkkinatilanteessa kunta on liian pieni työmarkkina-alue työnantajien tarpeita palvelevan työnvälityksen näkökulmasta. Havainnollinen esimerkki tästä ovat suuret työnantajat, joiden kokemus julkisesta työnvälityksestä voi heikentyä, kun TE-palveluita tarjoavia tahoja on maakunnassa kaksi tai jopa useampiakin (vrt. V-S TE-toimiston palvelut esim. Valmetille ja Meyerille)
- Resursointia ja toiminnan kehittämisennäkökulmaa tulisi siirtää pois työllisyyspalveluiden hallinnollisesta uudelleenorganisoinnista itse työllisyyspalveluiden kehittämiseen ja resursointiin.

Työnhaun palvelujen uudistaminen ja työnhakijan velvoitteet

Suuri merkitys työnhaun palvelujen toteuttamisessa on sillä, millainen rooli työttömyysturvalla on osana suomalaisen sosiaaliturvan kokonaisuutta. Sosiaalietuuksia tulisi uudistaa siten, että työnteko, opiskelut tms. työmarkkinakelpoisuutta edistävä toiminta olisi aina kannattavampaa kuin passiivisuus. Sosiaaliturvan kannustinloukuilla on suuri merkitys Suomen talouteen. Työttömyysturva vs. sosiaaliturvakokonaisuus muutamia huomioita:

- Syrjäytymisen ja ammatti- ja toimintakyvyn rappeutumisen ehkäisemiseksi on palveluita uudistettava siten, että työnhakijaksi ilmoittautunut olisi säännönmukaisesti jonkin aktiivisen toiminnan tai työn piirissä. Työttömyysturva on jo nykyisellään vastikkeellista ja edellyttää saajaltaan aktiivista työnhakemista. Tässä ehdotettu palvelu tekisi asian läpinäkyvämmäksi kaikille.
- Työttömänä työnhakija on tuhansittain asiakkaita, jotka ovat pudonneet sairauspäivärahalta sen määräajan täytyttyä ja saavat sen sijaan työttömyysetuutta.
- Kotihoidontuki toimii esim. maahanmuuttajanaisten ja jossain määrin myös suomalaistaustaisten naisten kohdalla sosiaaliturvana, joka heikentää halukkuutta työllistyä.

Edellä todettujen toimeentuloetuusrakenteiden ja - oikeuksien selkeyttämisen lisäksi kannustamme panostamaan henkilökohtaiseen, tiiviiseen palveluun. TE-toimiston henkilöstöresurssien lisääminen auttaisi asiakkaiden kannustamisessa työnhakuun ja työntekoon, kun erilaisille asiakasryhmille (nuoret, maahanmuuttajat, velkaongelmaiset jne.) voitaisiin tarjota enemmän tietoa siitä, miten toimia oman tilanteen parantamisessa. Usein miten asiakkailla on heikko tietämys tarjolla olevista palveluista.

ELY-keskusten ja TE-toimistojen toimintamenot ja resurssit

Ehdottomasti positiivista on, että budjetti antaa mahdollisuuden vakinaistaa määräaikaisia virkailijoita. On kuitenkin syytä muistaa, että yhtään uuttaa käsiparia budjetti ei ole TE-toimistoihin tuonut. Tältä osin julkisuudessa on annettu asiasta väärää tietoa. Todellinen tilanne on täysin päinvastainen, sillä tämän hetken määrärahatilanne pakottaa päättämään useita määräaikaisuuksia samalla, kun vain osa niistä voidaan vakinaistaa.

Palkkatuen uudistus ja palkkatuen kipupisteet

Palkkatukeen kaivataan sekä sen ehtojen, että hakemisen yksinkertaistamista - se toisi kaivattua tehokkuutta palkkatukiprosessiin. Huomioita kipupisteistä ja ehdotuksia palkkatuen uudistamiseksi:

- Työnantajien hakemuksissa on usein puutteita, joiden vuoksi TE-toimisto on yhteydessä työnantajaan ja joka viivyttää päätöksentekoa. Kriittinen kohta ovat palkkauskustannukset (erit. sivukulut), jotka työnantajat huomattavan usein ilmoittavat väärin.
- Tuki määritellään nykyisin prosenttiosuutena palkkauskustannuksista. Työnhakijan palkkatukitukiprosentin määrittely edellyttää TE-asiantuntijan manuaalista työttömyyden keston laskemista ao. henkilön asiatiedoista.
- Tuen myöntäminen ilman vaatimusta ilmoittaa palkkauskustannuksia jo hakuvaiheessa pilkulleen, tukisummien muuttaminen euromääräisiksi ja palkkatuella palkattavalta edellytettävien tekijöiden määrittely siten, että niiden tarkastaminen ei vaadi manuaalista ao. asiakkaan työttö-

myydenkestojen laskemista, joustavoittaisivat päätösprosessia ja tekisivät tuen ymmärrettävämmäksi ja perusteet läpinäkyvimmiksi sekä tuella palkattaville, että heitä palkkaaville työnantajille.

Palkkatuen käyttöä tulisi suunnata siten, että yrityksille mahdollistuisi huomattava tuki (ohjaava resurssi ja rahallinen tuki) osa-työkykyisen, vaikeasti työllistettävien ja maahanmuuttajien perehdyttämiseen ja palkkaamisen.

Toimenpiteet ensimmäisen työntekijän palkkaamisen kynnyksen madaltamiseksi

Pidämme hyvänä ajatusta tukea pieniä yrityksiä ensimmäisen työntekijän palkkaamisessa. Ehdotamme tuen ottamista osaksi palkkatukijärjestelmää.

Pienten yritysten rekrytointiin käytettävät resurssit ovat rajatut, joka tulee huomioida tukiprosessin suunnittelussa. Tuen tulee olla saavutettavissa yksinkertaisella hakumenettelyllä ja tuen saamisen ehtojen tulisi painottua siihen, että kyse on ensimmäisestä työntekijästä. Palkattavalle työntekijälle asettavat tiukat ehdot eivät toimi, koska rekrytointi sinällään on iso riski pienelle, ensimmäistä palkkatyöntekijäänsä etsivälle yritykselle.

Työvoimapalvelujen alueelliset kuntakokeilut ja kuntakokeilut kriteerit

Näkemyksemme mukaan erityistä huomiota tulee kiinnittää ja resursseja allokoida siihen, että asiakkaiden oikeusturva ja tasapuolinen kohtelu toteutuvat.

- Edellisestä kuntakokeilusta tuli esille useita laiminlyöntejä ja epäselvyyksiä työttömyysturvan toimeenpanossa ja joiden selvittely kokeilun päätyttyä on johtanut asiakkaiden työttömyysturvan takaisinperintöihin. Uusille kokeiluille tulee varmistaa työttömyysturvalain soveltamisen ohjaus ja valvonta.
- Lisäksi kuntakokeilukuntien toimesta tuotettuja TE-palveluita tulisi ulkopuolisen arvioijan tarkastaa samalla tavoin kuin TE-palveluita tarkastetaan vuosittain.
- Tasapolisen kohtelun näkökulmasta haasteeksi voivat tulla myös Ohjaamopalvelut, jos ne supistetaan koskemaan vain kokeilualueella asuvia nuoria. Toiminnassa on myös maakunnallisia ohjaamoja eli useiden kuntien yhteisiä ohjaamoja, joissa asioi eri alueilta olevia nuoria.

Ratkaisuja työllistymisen ongelmiin ja osaajapulaan

TE-toimistojen kaikilla asiakkailla on tarjottavaa työmarkkinoille ja sille pitäisi löytää oikeat kanavat päästä esiin:

- Työmarkkinoilta ulkona oleville tai niitä hyvin kaukaa lähentyville pitäisi olla omat työmarkkinansa esim. kunnilla (yritysten alihankintaa) ja nämä tuottaisivat kunnille enemmän kuin menettäisivät vrt. aiemmat suojatyökeskukset.

- Yrityksille tulisi luoda tukijärjestelmä osa-työkykyisten, vaikeasti työllistyvien ja maahanmuuttajien työllistämiseen.
- Sosiaaliturvan tulisi kannustaa matalapalkka-aloille ja osa-aikatyöhön työllistymistä sekä osatyökykyisten ja/tai vaikeasti työllistyvien työllisyyspolkuja.
- Sosiaaliturvan tulisi kannustaa alan vaihtoon silloin, kun oma ammatti ei enää työllistä.

Osaaminen on työllistymisen kannalta erityisen tärkeää:
- Oppisopimusjärjestelmää tulisi kehittää selkeäksi tuotteesi, joka kannustaa työnantajia kouluttamaan itselleen osaajia.
- Ammattikorkeakoulututkintojen suorittamiseksi tulisi luoda oppisopimuksen tyyppinen rekrytointikoulutusmalli.

Osatyökykyisten työllistämisen toimenpiteet ja vaikutukset

Ennaltaehkäisyä pitää korostaa. Asiakkaan palvelutarve on tunnistettava paremmin ja erityisen tuentarpeisiin on vastattava jo palvelupolun alussa. On myös asiakasryhmiä, joiden osalta on pystyttävä pikaisesti kehittämään parempia toimintamalleja, esimerkkinä akuuttia psykiatrista palvelua tarvitsevat nuoret.

On hyväksyttävä tosiasia, että kaikki osatyökykyiset eivät korjaavien toimienkaan avulla sijoitu avoimille työmarkkinoille. Tulisi tukea esim. kuntia perustamaan yrityksiä, jotka pitkäkestoisesti tukisivat näiden henkilöiden työllistämistä avoimen sektorin alihankintaan.

Työnantaja ottaa riskin palkatessaan osatyökykyisen, eivätkä kaikki työnantajat ole halukkaita sen riskin kantajiksi. Osatyökykyisten työnantajan riskiä tulisi keventää kohtuullistamalla eläkevelvollisuuksia.

Työperäisen maahanmuuton kehittäminen ja kipupisteet

Hallituksella on hyvä lähtökohta etsiessään keinoja tehostaa työperäistä maahanmuuttoa. Keskeistä on turvata osaava ja riittävä työvoima yrityksille ja työnantajille. Tähän Suomi tarvitsee jatkossa(kin) työhön perustuvaa maahanmuuttoa, jonka tehostamiseksi työlupaprosessin pullonkauloja tulee karsia ja luoda kansainväliselle rekrytoinnille tukipalveluja.

Työlupakysymykset liittyvät osaavan työvoiman turvaamiseen ja työlupaasiat tulisikin keskittää työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle. Työlupakysymyksiin on tulossa resursseja, mikä nähdään merkittävänä parannuksena nykytilanteeseen. Resurssien lisäyksen lisäksi tulisi kiinnittää huomiota niiden alueelliseen sijoitteluun, sillä työlupaprosessin hallittavuuden kannalta alueellisen työmarkkinatilanteen syvällinen tuntemus on eduksi.

Turussa 24.10.2019

Kjell Henrichson
johtaja, TE-toimisto

Timo Metsä-Tokila
Johtaja, ELY-keskus